

Стратегията за горите на Европейския съюз 2021 – 2030

(Продължение от бр. 9)

ЦЕЛИ И ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Доц. д-р Георги КОСТОВ –
Лесотехнически университет

На 16 юли 2021 г. Европейската комисия представи новата Стратегия за горите на ЕС – 2030. Според възприетите от ФАО определения за гори и други залесени земи площта им на територията на ЕС е 43.5 % от общата, което е близо до средното за континента Европа – 45 % (вж. сп. „Гора“, бр. 10/2020). Горите в Европа и в частност в страните от ЕС са традиционно свързани с бита, благосъстоянието и средата на живот на хората. Те са естествен съюзник със засилваща се роля за превръщането на Европа в първия неутрален по отношение на климата континент до 2050 г. според амбициозните цели на т.нар. Зелен пакт. Именно това поставя пред ЕС нова главна цел за горите, различна от познатите ни изисквания за устойчиво управление, а именно горите от неутрални спрямо въглеродните емисии при устойчиво управление да се превърнат в нетни CO₂ консуматори, които задържат трайно и дългосрочно фиксирания въглерод. Следваща важна цел на Стратегията за горите на ЕС – 2030, е съдействие за изпълнение на част от целите на Стратегията за биологичното разнообразие на ЕС, приета по-рано и налагаща вече одобрени приоритети. Останалите цели на документа са по-скоро традиционни: осигуряване на благоденствие на селските райони (където са и горските площи) чрез устойчиво и многофункционално управление на горите; развитие на биоикономика и екотуризъм и общо разширяване на икономическия принос на горите чрез ползване на екосистемни услуги, различни от добива на дървесина; разширяване на научните изследвания за приложение на иновации при управлението на горите и свързаните с тях площи, ресурси и икономически вериги.

Какво предвижда Стратегията за горите на ЕС – 2030, за постигане на главната си цел – превръщане на горите в нетни CO₂ консуматори, които

задържат трайно и дългосрочно фиксирания въглерод?

1. Увеличаване на залесената площ за сметка на площи, изоставени от селското стопанство, както и разширяване на смесените агролесовъдски системи. Препоръчва се създаване на нови зелени зони в бивши промишлени райони, допълнителни крайградски лесопаркове и по-голямо залесяване (озеленяване) в урбанизираните територии. Наред с това очакванията са да се разширява лесистостта в ЕС чрез активно и устойчиво повторно залесяване (върху изчерпани култури) и ново залесяване на горски култури. В Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие – 2030, се определя ангажимент за залесяване с най-малко 3 милиарда допълнителни дръвчета до 2030 г. при пълно спазване на екологичните принципи. Идеята е да се противодейства на намаляващия темп на растеж на горската площ в Европа (за разлика от всички останали континенти, където идеята на залесяванията е да се неутрализира или поне намали загубата на горска площ (вж. сп. „Гора“, бр. 9/2020). Макар намеренията за залесяване с нови дървета да са част от Стратегията на ЕС за биоразнообразието, тази лесовъдска дейност е доразработена в Стратегията за горите чрез т.нар. Пътна карта за залесяване с най-малко 3 млрд. допълнителни дръвчета до 2030 година. В нея са посочени 7 поетапни цели за изпълнение, включващи насоки за подходящо от гледна точка на биоразнообразието залесяване, създаване на запазена марка на лицата, които ще се включат в инициативата, лансиране на уеб страница и информационни материали, създаване на платформа за мониторинг на залесените площи, която ще има „брояч“ на новите дървета, изготвяне на списъци със заинтересованите страни. Пътната карта всъщност включва подготвителни и организационни дейности със срокове между края на 2021 и средата на 2022 година. Общият принцип е „залесяване и отглеждане на правилното дърво на правилното място и за правилната цел“. Освен това Комисията разработва регулаторна рамка за сертифициране на поглъщанията на

въглерод чрез Общата селскостопанска политика (2023 – 2027), както е обявено в Плана за действие за кръгова икономика на ЕС, без да се пояснява кой ще е бенефициент.

2. Изпълнение на инициативата „Нов европейски Баухаус“, или промяна на технологиите и материалите в строителството, като се заместят енергоемките строителни материали с такива от дърво. Строителните продукти на основата на дървесина имат среден пазарен дял от 2.4 % в ЕС (15.7 млн. тона материал), докато неметалните минерали съставляват по-голямата част от материалите, използвани в строителния сектор (пазарен дял от 93 %). Този пазарен дял е различен в различните държави членки: лидери като Финландия или Швеция достигат пазарен дял над 10 %, докато повечето страни показват пазарен дял под 2 % (в България е около 1 %). Периодът на задържане на въглерод може да бъде значително удължен при трансформиране на дървесната биомаса в дървесни материали и продукти с дълъг жизнен цикъл. С Регламента за земеползването, промените в земеползването и горското стопанство (ЗПЗГС – Регламент 2018/841) се гарантира, че държавите членки докладват и отчитат промените във въглеродните запаси не само в горите, но и във въглеродните депа от продукти от добита дървесина, които ще бъдат подсилени съгласно преработения регламент, предложен като част от пакета „Подготвени за цел 55“. Продуктите от добита дървесина в ЕС представляват активно нетно депо на въглерод от около 40 MtCO₂e (metric tons of carbon dioxide equivalent) годишно, като същевременно генерират ползи за климата чрез ефекта на заместване на материали със стойности, вариращи от 18 до 43 MtCO₂e годишно. Колкото по-дълготраен е продуктът, толкова по-добър е за забавяне на изменението на климата. Това се отразява в увеличените нетни поглъщания съгласно докладването и отчитането в сектор „Земеползване, промени в земеползването и горското стопанство“ (ЗПЗГС) на държавите членки. Описват се ефектите на заместване, косвено докладвани и

отчитани като намаляване на емисиите в други сектори. В контекста на инициативата „Нов европейски Баухаус“ е нужно да се увеличат научните изследвания и иновациите в областта на архитектурата, зеления дизайн и екологичните строителни материали. В горската промишленост трябва да се разширят и внедрят технологии, за да се използва по-нискокачествена дървесина, по-специално от видовете с твърда дървесина. Тези технологии ще водят до последващо подобряване на нивата на каскадно използване като част от кръгови (в голяма степен безотпадни) производства с цел оползотворяване на наличната дървесина за производство на продукти от композитна дървесина.

3. Нова регулация за производство на енергия от горска биомаса. Понастоящем основаната на дървесина биоенергия е главният източник на възобновяема енергия, осигуряваща 60 % от използваната в ЕС енергия от възобновяеми енергийни източници (ВЕИ). Статистически у нас горската биомаса е под 2 % от ползваната енергия от ВЕИ. Половината от възобновяемата енергия от горска биомаса се получава от първични източници на гориво, т.е. от дървесина, добита при сечите, която може да има и друго приложение в индустрията. Поради това Стратегията за горите – 2030, се опира на промени в Регламент (ЕС) 2018/1999 за управлението на Енергийния съюз, който е свързан с общите правила за производство на енергия от възобновяеми източници. С предложението в Стратегията, респективно в Регламента, се засилва прилагането на каскадния принцип като основен двигател за промени на политиките в областта на биоенергията. Според авторите на документа се реализира справедлив достъп до пазара на суровини от биомаса за разработването на иновативни решения на биологична основа с висока добавена стойност и устойчива кръгова биоикономика. За да уточни как да бъде сведено до минимум използването на качествена обла дървесина за производството на енергия, ЕК ще приеме делегиран акт. В него ще се включват по-строги критерии за устойчивост по отношение на биоенергията, като се разширява тяхното приложно поле и се увеличават забранените зони, които не могат да бъдат източник на суровини. Това накратко означава да се забрани добиването на горска биомаса от първичните гори и да се ограничи до гори с доказано висока степен на биологично разнообразие, което само по себе си съдържа вътрешно противоречие.

За постигане на втората важна цел на Стратегията – съдействие за изпълнение на целите на Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие, е предвидено:

1. Строга защита на първичните и старите гори. За да се даде възможност на природата да процъфтява, в Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие – 2030, се предлага обща цел за защита на най-малко 30 % от сухоземната площ на ЕС при ефективен режим на управление, а 10 % трябва да бъде предмет на строги законови разпоредби за опазване. Горските екосистеми ще трябва да допринесат за тази цел, като според настоящата Стратегия за горите: „Първичните и старите гори са не само сред най-богатите горски екосистеми в ЕС, но те съхраняват значителни запаси от въглерод и също така поглъщат въглерод от атмосферата, като същевременно са от съществено значение за биологичното разнообразие и предоставянето на критични екосистемни услуги.“ Те покриват едва около 3 % от залесените площи в ЕС и обикновено парцелите са малки и разпокъсани, затова са необходими допълнителни усилия за тяхното картографиране. Комисията работи в сътрудничество с държавите членки и заинтересованите страни, за да се постигне договореност за общото определение за първични и стари гори и строгия режим на опазване до края на 2021 година. Държавите членки трябва спешно да се ангажират със завършването на картографирането и мониторинга им и да гарантират, че няма да има влошаване, докато не започнат да прилагат режима на опазване. Осигуряването на екосистемни услуги не само от старите гори ще е придружено със схема за поощрения и финансови стимули към собствениците и управителите с цел да се покрият разходите и пропуснатите приходи по начин, подобен на примерните национални схеми, каквато е финландската програма METSO (насочена към частни собственици).

2. Разширяване на лесовъдските практики, осигуряващи постоянно горско покритие или наричани още природосъобразни (вж. сп. „Гора“, бр. 5/2020). Тези лесовъдски практики включват поддържане на видово, възрастово и структурно разнообразие, с наличие на мъртва дървесина, като същевременно спомагат за осигуряване на дългосрочна екологична и социално-икономическа жизнеспособност на горите. В Стратегията е наблегнато на внимателното и обоснованото прилагане на голите сечи, за да бъдат спазени изискванията на Директивата за птиците. В този контекст

е заявеното намерение за създаване на обща Европейска информационна система за горите (FISE). Тя ще се основава на подобрените продукти от „Коперник“ (за последиците от изменението на климата и други природни или предизвикани от човека смущения, в т.ч. пожари в горите), други данни от дистанционно наблюдение и наземен мониторинг. Последното за нас означава задължително наличие на надеждни статистически данни за горите, т.е. въвеждане на Национална горска инвентаризация, защото Комисията ще представи законодателно предложение за рамка за наблюдение, докладване и събиране на данни за горите.

3. Насърчаване на използването на логото на „Натура 2000“ за продукти и услуги, свързани с горското стопанство, без използване на дървесина. В този контекст се очаква ЕК да предложи по-точни прагове, критерии и диапазони на практиките за устойчиво стопанисване на горите, които да спомогнат за поддържането на горите в добро природозащитно състояние. Освен това Комисията ще разработи и природосъобразна схема за доброволно сертифициране на биоразнообразието в горите, така че най-благоприятните практики за управление на биологичното разнообразие да се възползват от етикета за качество на ЕС. Очаква се ЕК да определи и отстрани възможните препятствия, породени от действащото законодателство на ЕС и Насоките за държавната помощ, за да предостави адекватна обществена подкрепа за услуги от горите, които са от обществен интерес. Не е ясно дали тази помощ ще е разрешена за публични гори.

Останалите цели на Стратегията за горите на ЕС – 2030, по същество представляват продължение и надграждане на Стратегията за горите на ЕС от 2013 година.

Заслужава внимание подкрепата за въвеждане на цифрови иновации в земеделието и горите чрез инвестиции в наука в размер на 1 млрд. евро по програмата „Хоризонт Европа“. За пръв път в рамките на ЕС се споменава възможността за създаване на съветническа служба за горите – по подобие на тази в земеделието, която да бъде подкрепена от Общата селскостопанска политика. Не на последно място е заявката за по-строго прилагане на санкции при нарушаване на законодателството за опазване на природата във връзка с горите и борбата с престъпленията срещу околната среда.

В заключението на Стратегията Европейската комисия предлага да се

извърши преглед на изпълнението на целите през 2025 г. с оглед на стремежа, изразен в текста: „Ангажиментите и действията, предложени в настоящата Стратегия, ще осигурят растящи, здрави, разнообразни и устойчиви гори в ЕС и ще гарантират техния значителен принос за нашите амбиции в областта на климата и биологичното разнообразие, икономическото укрепване на селските райони и не само на тях, както и устойчива горска биоикономика“.

Стратегията за горите на ЕС – 2030, е предмет на редица професионални дебати, в които се виждат обективни критични мнения. В изявление от 5 октомври 2021 г. министрите, които отговарят за горите на Австрия, Финландия, Франция, Германия, Словакия и Швеция, критикуват документа в три основни пункта:

1. С предложената Стратегия се прави необоснован опит за промяна на съдържанието на концепцията за устойчиво управление на горите, разработено в рамките на процеса FOREST EUROPE (Министерска конференция – вж. сп. „Гора“, бр. 10/2020). Динамичната концепция за устойчиво развитие в управлението на горите е водеща от поколения. В този смисъл трите ключови компонента на устойчивостта – екологичен, социален и икономически, трябва и в бъдеще да бъдат интегрирани по балансиран начин, като се отчитат регионалните особености. Министрите не подкрепят въвеждане на съдържание в концепцията за устойчиво управление на горите, което е в разрез с методите, фокусирани върху дългосрочността на резултатите, възприети от Министерската конференция.

2. В Стратегията и нейното прилагане трябва да се разчита на експертите по горите. В рамките на националната политика и законодателството в областта на горите качественият опит, натрупан от поколенията, води до богатство на регионално и национално ниво. Налице са множество специфични, диференцирани решения, подкрепени от практическия опит на собственици и стопани на гори, солидни научни познания, включително задълбочено събрани данни, предоставени от националните инвентаризации на горите, интегриращи всички аспекти на управлението, например опазване на биологичното разнообразие.

3. Стратегията не предвижда достатъчно координация и сътрудничество с останалите държави на ниво паневропейски регион, т.е. не се отчита, че редица въпроси засягат горите на ЕС отвъд границите му.

В декларацията от 4 октомври т.г. собствениците на гори от Австрия, Хърватия, Чехия, Естония, Финландия, Франция, Германия, Унгария, Латвия, Литва, Полша, Румъния, Словакия, Испания, Швеция и като асоцииран член на ЕС – Норвегия, заявяват, че: „нуждите и очакванията на 16 млн. собственици на гори са били до голяма степен игнорирани“. Собствениците изискват като предварителна стъпка преди реализирането на Стратегията изпълнение на следното:

● **Признаване на фактите.** Горските собственици и управители на горите в Европа са изцяло ангажирани с опазването на климата и биоразнообразието. Европейската горска площ се е увеличила с 14 млн. ха от 1990 г. досега, а запасите от дървесина – с 8.3 млрд. пл. куб. метра. Повечето параметри, свързани с биоразнообразието, са се подобрили. В сравнение с много други отрасли, при които се използва земята, в горския сектор европейските собственици и управители на гори имат забележителен напредък за собствена сметка. Поставя се отново въпросът за устойчивото управление, за което се създават препятствия и се въвежда допълнителна бюрокрация и ненужни ограничения чрез Стратегия – 2030.

● **Налагане на реална защита на климата.** Собствениците на гори подчертават, че горската биомаса е възобновяема и нейното устойчиво ползване е въглеродно неутрално, за разлика от фосилните източници. Заделянето на горски площи и ограничаването на дейностите по управление на горите (сечите) може да допринесе за решаването на кризата с климата и биоразнообразието в много краткосрочен план и ограничена степен и трябва да се основава на договорно опазване на природата, т.е. да бъде възмездно.

● **Надграждане на представянето.** Собственици и управители отчитат, че поради климатичната криза търсенето на екосистемни услуги от горите се увеличава. Това трябва да доведе до справедливото им остойностяване. „Пълното обезщетение за произтичаща загуба на активи и приходи да бъде осигурено чрез подходящи финансови инструменти“ липсва в Стратегията за горите – 2030.

● **Отчитане на експертизата.** Тук се повтаря изискването на шестимата министри за предварително признаване на техническата компетентност и опита на терен, които собствениците на гори, мениджърите и специалистите в професионалните организации имат, и трябва

да бъдат надлежно разглеждани при работата по бъдещи нормативни актове, наредби и други мерки с пряко влияние върху стопанисването на горите.

● **Създаване на гори, подходящи за бъдещето.** Собственици на гори са готови да стопанисват горите на бъдещето и за следващите поколения с ежедневен ангажимент, отговорност и упорита работа, за да осигурят тяхната многофункционалност и балансираност в полза на обществото и климата. Това означава, че не трябва да се отнема правото за свободно използване и разпореждане със собствеността, при положение че то е законово и доказано във времето. Управлението на собствеността за извличане на икономически доход е посочено в Хартата на основните права на Европейския съюз.

● **Укрепване на доказани системи.** Устойчивото и активно управление на горите е доказано от компетентността на собствениците и стопаните по всички въпроси, отнасящи се до сложността на горските екосистеми. Поради това те настояват в Стратегията устойчивото управление да се разбира в контекста на определението в процеса FOREST EUROPE, за да овладеят разнообразните и многофункционални задачи на горите в бъдеще.

● **Зачитане на компетенциите.** Според собствениците и управителите на гори мотото на ЕС „Обединени в разнообразието“ трябва да се зачита, като се дава свобода на управляващите горите на национално и регионално ниво, а не да се налагат правила извън местната техническа експертност и законодателство.

Към Стратегията за горите на ЕС – 2030, могат да се отправят и други допълнителни критики от гледна точка на българското горско стопанство:

● Категоричното изискване за защита на първични и стари гори не е подкрепено с никакви стимули или компенсации. В този случай само няколко държави – България, Румъния и Швеция, ще понесат 90 % от тежестта за опазването им.

● Липсата на общоприети дефиниции и дебат за критериите за определяне, респективно картиране и нива на защита на първични и стари гори; неяснотата кога ще има методики за сертифициране на задържането на въглерод и опазването на биоразнообразието; проблемите с хармонизацията на методиката за мониторинг на европейските гори и създаване на обща информационна система, включително координиране на Национална горска инвентаризация в страните

членки; неясната роля на Програмата за развитие на селските райони при ново или повторно залесяване; неясно във времето обещание за преразглеждане на правилата за държавна помощ за управление на горите, при което се осигурява правилно функциониране на специфични екосистемни услуги.

- Въвеждането на допълнителни и все още неизяснени критерии за устойчивост при ползване на горска биомаса за производство на енергия не кореспондира с наличното и традиционно битово, често пъти примитивно или полупромишлено ползване на дървесината като източник на отопление. Все пак става дума за 47 % от цялото добивано количество дървесина в ЕС. Липсва каквато и да е идея за действия и/или стимули за консолидация и по-ефективно оползотворяване на тези огромни количества дървесина от първичен източник, която сама по себе си е въглеродно неутрална.

- Недостатъчен е фокусът върху об-

щите действия за подпомагане и финансиране на опазването на наличните гори от пожари, каламитети и други нарушения, както и неприлагането на устойчиво управление на горите в останалите райони на света. Твърде амбициозния наглед план за залесяване с 3 милиарда нови дървета в ЕС за 8 години (т.е. по около 375 милиона на година) изглежда скромно на фона на ежегодното изсичане на над 15 милиарда дървета в горите по света. Стратегията не дава отговор на въпроса дали не е по-ефективно средствата да се насочат извън ЕС за намаляване на годишното обезлесяване и прилагане на устойчиво горско управление.

- В Стратегията за горите на ЕС – 2030, не се говори нищо за развитието на човешкия потенциал в горите и горския сектор като цяло. Липсват думите образование, квалификация, надграждане на квалификацията.

В заключение е нужно да се отбележи, че Стратегията за горите на ЕС – 2030, в голяма степен е политически

продукт и по-малко експертен (за разлика от Стратегията от 2013). В нея се признава централната роля на горите, горските стопани и цялата верига за създаване на стойност в областта на горското стопанство за постигане на целите на Европейския зелен пакт, а изпълнението на Стратегията според авторите ще позволи на всички участващи страни да се ангажират и оформят бъдещето на горите в ЕС. Европейската комисия ще гарантира, че Стратегията ще се прилага в съгласуваност с други политически инициативи, включително предложенията, представени като част от пакета „Подготвени за цел 55“. Комисията приканва всички заинтересовани страни да участват в широк дебат относно бъдещето на горите в ЕС. *Основателните критики към Стратегията, която засяга в голяма степен експертността на професионалистите по горско стопанство в цяла Европа, ще бъдат чути само ако са обединени.*